

704 (28)

1-37*

K34/82 P.P. 1-37

704

704

JUN 11 1945

Medicine &
related matters

ind 12p £1-9-0

Bongaka Ditsola.

Ditaba tša bongaka ke ditaba tše dingaka dišavatero xo hlošetša motho, empa ke lekile ka matla xore ke nthšé kxomolke fê Jilly Masumu xore a napé a nthuté bongaka. Buaie le sedi le na ke le fumane xo yêna.

Dingaka. Xona le mehuta e meiaro ya dingaka ke, didupê, dingaka tša xolaola ka marapô le dingaka tša xalalaja malôpô. Dingaka tša basadi difôna tše ditšebaro bolwetšî ka botee, byale ka malwetšî e bana bya metšô, byôna boalaja ke basadi. Xo rutwa bongaka, xe monna ele ngana, byale a ba le bana, bana ba a ka seke a ba ruta bongaka ka mona xabôna, mohlomong o tša ruta ngwana ka otee xoba ka babedi, bawe ba kwato malaô wa papatô bôna, kudu ba sena mereba xe a ba roma ba okwa ba phakiša ba

K34/82
H. Mohlabe |Bethany Mission,
P.O. Trichardtsdal,

30/5/1945.

704

K34/82

2

ya. Byale ke bona bana ba we papatwe bona a tla xo ba ruta bongaka, emp'a a ka seke a bafa na xolekana, o tla ba ruta dihlangwe byale m-afelong yo mongwe o tla monweša sehlangwe sa xore a tsebe ditaola, ke yena yo we a tla xo moruta le ditomets'o. A na sefefe seto ka xobane ke ngwana wa xaxwe, emp'a xe a etšwa xo tšaba o swanetše xobeta papatwe. Molaō ya mo o tšwa a bongaka, pele wa laiwa, xore xe motho ele ngana ka xalake ka batho, a e kxodisi, o swanetše xo epeya ka fase ka motho yo mongwe le yo mongwe ka xobane ngana ke kxoši, batho ba tla nohlwa ba tletše kxōrō ya xe xo. Molaō o mongwe ngana ehwa difateng, ke xore byale ka xe dinga-ka disaratane, xe o tšwile o ile difateng tše dingwe, o swanetše xo fumana matse wa dithšwana wa dula xo ona, byale wa dumediša kxoši ya nana e we, byale xe kxoši e xo dumeletše o swanetše xo šoma

mošamo o o tletšero, ona fela, o seke
 waba le mahlō a matelele. Dingana
 tōa napa e we ditla xoleka ka dihla-
 re ba nyana xo bōna xore na o monna
 xe baile ba bōna xore o monna, by-
 ale ba tla xoleka ka ba nenyana,
 xore batle ba rōbale napa ntlong ka
 etee, xe o kaba wa rōbala le yo mo-
 nquē wa bōna, a wa xa xo sana
 tsela e nquē e o ka remaxo ka yo-
 na. Xe bosele ngwanenyana o tla the
 ya thethō ya xaxwē a e fe bats-
 wadi, byale batswadi ba tla e bolok-
 a, ba xolesetša wa saba ka monna
 a o o ka kxopaxo, byale mohlang o re
 ke a tloxa, o kxapa dikxomo le dipud-
 i le dinke le ditšēlētē, byale bathe
 ya thethō ya ngwanenyana, ba
 dira ka dihlang maleko, byale ba
 a kōkōtela le sehlang, xe o sešowa
 ya kxolenyana ke moxa madi a thō-
 ma xoxhlabā, ke moxa wahwa
 ba tliho xapa lefa laxaxo ke la bō-
 na. Seema seke yo monyana a
 bolae twaebele. Byale ka monna

704

K34182 4

bare ke Phokō Matibidi, oile a ya
 xa ngana bare ke Mateu, xore a
 morite bongana, byale oile xe a
 šetše a le xane xore a tsebe bong-
 ana, byale Mateu a hwa a se-
 su a moruta ditometšo. Byale
 ka tšatši le lenquē Matibidi a ya
 malonela xo tšama a šaba, by-
 ale a fihla motšeng o mongwē a
 fumana motho a ba bya, byale bare
 xo yēna a moalape byale are xobōna
 o nyana pudi ya sedimū, a wa
 ba nthōa pudi ba mofa. A e bola-
 na a e tšwina, byale a phola, oi-
 le xe a phatše a fumana pudi e
 sena tša na xane, byale monna a
 thōma xo makala. A wa a na a
 bolediša motho oile a tloxa a tse-
 na ka ntlong e we ba xoba ba me-
 ile xo yōna, a tšeya dithebēle tša
 xaxwē a tššaba, byale lekala la
 xaxwē la šala le rakiša, ba m-
 atše ba šala ba maketše, byale
 mokhalabye wa motse are, le se-
 ke la makala motho yola ke mošem.

704

K34782

5

a nyana. Ba sala baya rudi ya bō-
 na, yēna are, xo fihla xae, a ya xo
 ngana engwē xone e molukise aw-
 a ya malukisa, a ba a moruta
 le melaō e mengwē še: are xe
 o ka bōna motho a xolikile ka tšela
 ya moruta o, o swanetše xo photho-
 la thebele ya xaxo ekholo ya male-
 kō, o sehlabēle monwana wa xo
 šupa, o tle o šupe rudi, o tla bō-
 na mahlō a xaxo a bōna ditō kam-
 oka o dibōna. Byale xe o dirile bya-
 le, o nyakēle le šimēlō o sešē na
 ma e wena o emyakato, pele xa
 xone o šimēle o fotlē le šimēlō k-
 a yōna thšidi ya maleko, ore nam-
 a ya rudi ka moka o e apee ka p-
 ōto ka moka xa yōna, byale ba e
 fetole ka le šimēlō xa bedi, byale
 o kxone o šimēla nama ya xaxo.
 E xe xe e budule o kxobakanyeb-
 atho ba matse ka moka xa bōna,
 le yo a sajexo rudi a tle, wena
 o sene wa tšela xoja nama ya xo
 a reiša, ya xaxo ke ya lešimēlō.

704

K34/82

6

Ore xo bōna ka moka xa bōna, le yo a
 sa jixo nama ya rudi o swanetše
 xoja nama ya dipheko xa ile, byale
 o tšee le šimēlo lela o hlabele dinda-
 ma ka lona o ba neetsa, yo mongwe
 le yo mongwe a tloša le šimelo-
 ng ka noši, xo fihlela ba enela. By-
 ale o dule fase ore tui ba jē
 ka moka xa bōna o ba lebelletše. Yo
 a ile o a xoleka o tla re ke a ja nam-
 a e tla meta moxolo, byale xe o bōna
 a bitilwe o seke wa mosea, we-
 na o thakxoxē o e ka ntlong dule
 Ba tla tla ba xo bea xore mokho-
 ka mono o kwa bahloko, byale o se-
 ke wa dira tšee nke o wa ditseba
 o more, a wa xa ke batsebe bolwetš
 ba mohuta o we, a rethe xe xona
 le kxomo mohlomong nka no moleka. Ba
 e nthšē ba xo šupe, byale o thaxo-
 xē, o sehlabēle ma leko seatla s-
 a xa xo, o fihle o motie ka sōna
 o tla tswa nama ke moka o tšee
 e nama o e fanēle dithebeleng
 tša xexo, o tla ya o fetola dikhla-

704

K34/82

7

re na yōna, ke moke o tla bōna ba
 xo thšaba. Isela e ngwē xape xe
 o kare o fihla motseng wa fuma-
 na motso a hwile, mohlomong ba še
 tšē ba molukile, wa kwa mamun-
 di aye, ke hwetšē ke motso byale e
 be ke nyaka xore o sine, le tšwa, o
 seke wa dira, o na hwa na xobane
 mahlomong nyaka e ngwē e šetšē
 e mozime a sa sepele xa o ditse
 be, xe o kxona o na ba fa dihlang tša
 le tšwa byale wa ba botšā xore di-
 šumišwa byang, bōna ka noši ba ē
 ba dišumišē. Ke xona o seke wa
 tšwaēla xore xe o fumane motso
 a babya wa fēla o mohlabele di-
 hlang ka seata sa xaxo, o swa-
 netšē xo ba fa dihlang bōna ba mohl-
 abele ka noši. Ke tšona ditšela tšē
 o kwato bare nyaka e hwa difate-
 ng. Ke motso a rutwa bongaka o
 fetšā ngwata, fēla o seke wa xa
 na mowe nyaka e xoxama, mohlomong
 a na xore ana le dihlang
 mona wa kwa aye, ke nyaka

704

K34/82

8

sehlang sa xore, fêla mona xa se
 xôna se mela Phalaborwa sepela
 onyanêla, o swanetšê xo ya. Xê o
 tšoboya wakwa aye, se sengwê se
 mela matlomeny, fêla khutšai e tla
 ka tšatšai la xore o ê xo nyankêla tšona,
 o swanetšê xo ya, a xo roma mathetšê
 ka mona a khole, o seke wa xana,
 wa xana ne xore o tla xopola xore wena
 onyana xo monêla, ka moswana o mola
 ka xobane, xê o seke moame a xo rom-
 afo, wa monyatsšai, a ka seke a xot-
 uta dihlang tšê dihxoto. Xê o sepela
 nae, yêna a sa epa dihlang o fa w.
 ena kepi, o êpa dihlang a fêla a
 xo batšai xore sehlang sena se a-
 lafa bolwetšai bya xore sehlangam
 e le sa xore. Xê o tšetšê o tšeba di-
 hlang ka mona byale, o tla xoxuta
 kometšô ya tšôna, mafelô ne di-
 khaxana. Ngana e ka seke ya kxona
 xoxuta moawa xaxwê, ka xobane
 ka moswana a ka tla a malaya,
 o nita ke dingana tšai tšetšê. Momi-
 tšwa xore wa tšeba ngana ya tlo-

xa ya tsama e epa dihlang moru-
 tiwa a sexona, ya tla ya dithšela
 fase ka bontsi, byale ya bitša moru-
 tiwa xore, a tle a dilukise, xe a
 ka dibeya ka nya ka toela ya tšona
 a we, wa ditseba, byale o swane.
 tše xo tsama a šaba, dilō kamoka
 tša mathōmo tše a dišabileo, o di-
 fa ngana e we e morutileo, xe ele
 dikxomo o mafa kxomo ka etee, ka xo-
 bane bongaka bo rutiva ka kxomo.
 Ngana e a para menxopa ya dithšw-
 ene, le mongatse wa tšona, le dithšbèle
 tše pedi molaleng. Dithšbèle ba dira
 ka menxopa ya diphōfōlō tše dinya-
 ne, dikxaxara ba difumana diphō-
 fōlong, ba dintšā ba seto ba elape
 ya, byale ka diphōfōlō tšena: Kōkō-
 lwane ya dikolobe tša nana pholo le ya
 thsadi, Dithšwene pholo le thsadi
 di, mabētliwa a dikxomo pholo le thsadi;
 Kōkōlwane tša matlabo pholo le thsadi;
 pudi le phuti ke selō setee pholo le thsadi;
 i, le Mehla ya dikxomo pholo le thsadi;
 tša dikhudi bare ke dithšopya pholo le

704

K34/82 10

zhsadi, dikōkōlwane tša diphini pholo
 le zhsadi, Kōkōlwane ya zhanadi bare
 ke modimo, marapo a ditlou, le ditx-
 axara tša lewatile, ekxolo yōna ya lewa-
 tle bare ke letuma. Byale ditxaxara
 tša dikolobē le ditlou dintšā ba bina
 tlou, tša matlabo dintšā ba bina
 nare, byale byale phōōfōō e nguē le
 e nguē e nthā bawe ba ibinayo.
 lewatile le laola basadi, le byala
ko phokola kōna le bomatweke ba
 dingaka byale bōna xa ba sepele le
 dinaya xoba le metse ya mowe mateng
 ya xabo, o nodula xae xaxawē, batho
 ba molatella. le motšo a nyaka ko
 phokola, o nofihla a dumediša, mafe-
 long aye, kxorēla xore ke nyaka xore
 o niphokole. le ditapala tša ngaka di-
 safifalwa, ke xore motšo a sešo ahwa
 mowe mateng wa bongaka, xoba
 yo moingwē wa bamoloko, xoba le xe
 kxwedi e sešū ya ya tsafing, Max-
 obane xe dilō tša moputa o we di-
 letona, a wa ngaka eka seke ya ko
 phokola, fēla xa disetona e tla ko

phecola. E phecola khorong, e ala le
 koxwana la dihlanoko, byale pele xa xoxe
 e thšolle ditaola o nthša kxoko, byale
 are, xo wena humetša sešika sa
 dikxaxana, ke mona a dithšole, a kxene
 serokolo a dithšwela, a nthše thokoya
 matšoko a kxohē, byale o mongwē, a
 o thšele xodimmi xa tšona. Mmelaedi
 a botše ngana seme a sebeluēlaxo,
 ke yēna ngana e tšaxo matšā xore olla
 ka sekete, byale yēna a dumela, xa
 e se nnete a xa netša. Ka morago
 xa mobalotšē, byale mmelaedi a kxo-
 dišitšē ke ngana byale ba beya dipoko
 ka tšona ditaola, byale molaolwa xa
 kare, nna e ka seme ka kxona ko tš-
 miša dihlanoko a xore wena o tle o
 dline ka noši, xe ngana e ya yo mon-
 yana rudi ya sedimmi, byale mome
 ngana e tšā kxona e tšwanela mola-
 e tšā. Sedimmi bare ba ngana lobolaya
 rudi byale ba bōne xore balunitšī,
 xore matho o thšenyā keng. Dinga
 ka ditaola esale xosasa le ka meri-
 ti, mosecare xa taole, bošexo xe m-

otho a ka fihla a letlalelong, ngaka e
 a molaola, fêla dihlare tšê disen-
 ayo khaufsi, o tla motša xore o tla tla
 o tšêya ka moswana. Ke molwetši
 a hare a fodile, kyale baxana le
 ditefa tšê ngaka, ngaka e tšêya
 bolwetši, xoba ke e sa nyane xo tšê
 tšwemmar, e nohomola, maatla a
 monna xa pele ke tšhaka. Ke batho
 batla motša xore, o tšêbe xore ngaka
 ya xae xa ehla lifse, ka moswana
 se senqwê se tla nyarêla ware ke
 a baêla a xana. Xa xona ka tšêla
 e ngwê o swanette xo molefa modiri
 wa xaxwê. Ke ngaka e laola ~~in~~ mot-
 ho yo mongwê le yomongwê ya setaro
 xo tšêletša, o no tšêletša. Ke dihlare tšê
 ngaka difodišitšê motho, o swanette
 xo tšê tšêfa ya ngaka, ke molwetši a
 safôla ngaka xa elifiwi. Mohlomong
 o bôna ke o mafa dihlare tšê ngaka
 borôkê o sa bokone, o swanette xo
 batšê ngaka xore, molwetši a tšêale,
 e leke ka tšê dingwê dihlare, ke o no-
 bôna bo tšwela pele xona o swanette

o ~~bae~~ laêle ngana o ê xa e ngwê,
 ka xobane wa hloka xo molaêla, yom-
 ongwê a tla a lafa molwetši; o swa-
 netše xo ba fa muputro wa bōna be-
 di xa bōna, ba ba fa xe molwetši a
 fodile. Malwetši a e ka xolekana,
 malwetši a manwana ke rudi le byala
 a manolo ke kxomo le byala. Malwetši
 a xolifina ka dikxomo ke a: kebōfelo,
 kenong, ke xore mosadi a belega bana
 ba ehwa, Maxhoma a monna, Xoxa
 matse le xobeya mong wa matse m-
 mele, Sehuba se sevalo sa banna,
 Bolwetši bya ditlatsane, le bolwetši
 byo boxole bya xo šita dingana le dinga-
 na, motho a ba byitše sebana se
 setelele. Xo singa letšwa, xo hlabêla
 motho wa letšwa, xo twapanetša,
 le xohlabêla setwapa. Medirō ena, mo-
 dirō o mongwê le o mongwê ke kxomo.
~~Malwetši~~ Malwetši a xolifina ka di-
 rudi, Mothōthōmêlo, Maxaba, Maxhoma
 a bana, phōtō, tša bankwêra ~~bankwêra~~
 ba xwê, le malwetšana a mongwê,
 Malapō le oina ke rudi le byala, e m-

704

K34/82 14

pa byona, ka lafong ba bolaya pudi ya
 pele ka ka lafō, byale xe molueti a
 fodile onthsa e ngwe. Bolueti by-
 o bolekaneto khomo ngana ya xo botōa xone
 a kepe wa tseba xone bolueti byo bole-
 kane khomo, wa dumela, xe bolekanep-
 udi le xōna xo byale. Byale ka xe ngak-
 a e le moxho yo ba mathšabano, le xona
 ngana ditaba tša ka lafō ya xaxwe
 ka xo nyanepe xone die kxotleng, ngana
 e a ila a esekisi, ba tšo ba swa-
 netše xo mafa mputšō wa xaxwe ka
 ntle le palō, ka xobane o kothušitšē, le
 xona o molatletšē motšeng wa xaxwe,
 a le setšā mešōmo ya xaxwe. Ding-
 anana, tšōna diatšwa tša tšāma
 dišaba le dilete, le tšōna modirō wa
 tšōna o noswana le wa tša tše
 ke šetšero ke hlalušitšē, fēla e
 nore ka xobane ba tšūle ditšō
 tša bōna baluetšeng dika xocian^{mō}.
 Ditšāma diphepa melenkō le melenkō
 lekō, phutholla. moraba ba nthšiša
 matšeng a mabedi le seke.
Temoxō ka ngeng ya temotō ya ma-

aluetš'i; ba le moxa na maō a dihl-
ako. Maō a dihlako ke a a laxele-
anano a: Mašurpa, bokxatha, le xw-
ami, mabana, selumihlotlo, le ngwē
Sehako, mpherepere, motarō, motarana,
morupi, manholela, hlapadingwa,
mahlamola, sepipiipi, mozoloni, sefara
Mašurpa ke xone ratele, byale na xe
lekhotla le ditš'i khorong. Ke ba rēta le o
le, bare, Mašurpa a ratele a le ēma
ngape a tšwēta a tate thēteleerō
na maho se ēma melato.

Bokxatha ke xolapa kudu xolapa ka ba-
sadi. Ba lerēta na xone, bokxatha kxatha
diapara bōrōkō bya pudi bo tšwa hla-
kong, pudi ya fata bōrōkō e a lala,
sa bokxatha xa sekhole se mabulelong
a monyankō.

lekhwami. Ke xone le nthā maho yo a-
hwiileto, xe a phela ona le dipelašō.
barēta byale, lekhwami la borarē la
khudutō, bare, a khudutile mantš'i mok-
a se bōna ka motu xoēla, tate xe a-
hwiile ke pāsa modimo, xe a phela ke
pāsa mababa. Moriri mošweu lehumō

704

K34/82

16

ba hu ba huile ba huile ba o duma.
Mabyana ke ditš. Mabyana ke a lešata a
 moxolotšiane, moxola tšie tš'a bošexo o tla-
 ba wa phōša wa xōla le maswelebete.
 Mme betla mpini wa khadi, o betle o mo-
 selle khadi ena le malala mabe le mošwa
 noka e a lema.

Selumihlotlo. Ke xo sedulexe. ba serēta
 na mokxwa o, ke masesellē a modimo
 wa xai, bare, wa sesella moopa
 mona mpa xa seselle. Ke sa mateba-
 tēba na bolaya nkwē ke a para xa ke
 na malome yo ke tla xo m moxwešā.

kenqwē. Ke xo lebella. ba lerēta byak
 kenqwē ke laola mošabi xa ke laole
 kxoš'i e ditš'i mobung wa bōyōna.

Sehlako. Ke moserele, bare humela
 sehlako setie o sebe monyatš'i wa leeto,
 sa xo khupha o we nasa.

Mpherepere, ke maxoto, ke ba xa malatš'i
 a boxoš'i bare, Malatš'i le malatš'ana ba
 xanets'ana yo monqwē one letšatš'i le-
 tš'wa phatong ya morula, yo monqwē
 one le tš'atš'i le tš'wa bodibeng. Ke mo-
 lepo le mamabolo ditxomo tš'a dithš'oma

704

K34/82

17

dielwa re tla bāna mphempha ngwē.
Moraro. Ke xone ke ona le leeto a Dzloxe-
 Bane, ke moraro o morolo wa khobotlē-
 lana ya matee, le o nako mahlaku kandi
 la lopetša balata, le šina balala le ba
 ruileto, la re sepu le letolo ke la molata
 mongwa xae o nya thoko. Ke ile ka
 hwetša ba morarile ka fihla ka mora-
 ralla.

Morarana o monyama. Ke xone se o
 se nyana to a sekhole, o tla se hwetša
 ka pele. Bane, morarana o monyama
 wa sele sele ke a selekwa ke seleka
 ke ntši mašweng, sa morarana a
 sekhole se tabulelong a monyakō, ka
 sebitša se araba. Bane se tokhoba sa
 ntlo ya rarē bošeto ke ēta mapono.

Moripi. Ke xo thšota. Bane mori-
 pi wa se thšota se thšota, xo thšota
 maeba, nywana wa khwale a thšota
 o se bone. Se bone khwakhwa xo iša ke-
 ale khale pula ya modipi e a tla, pu-
 pula e tla nela moyene, xaele modiši
 wa khomo re tla kbana.

Manxolela. Ke xo tlašwa. Bane manxo-

lela a matolo a mma sebēta nka-
wana a morula wa khōne diḥata o
khōnato ke dipatla le matye, patlana tša
ba semane ba xodiša. Se a nkholela se-
na moloko, sena mma a se nkholele khom-
o ke xōla ka letšōba.

Hlapadingwe ke xone ke xotela dino-
na le dinona fēla se we o senyankato
wa sene wa sebōna. Bare, hlapa-
dingwa ke ya keme le maana ya tšibbi-
tō le wela ba kwena, le bakhalaka ba-
ile ka lona, ba makubēla o je moratša
khomo diile o dibōna. Hlapa hlapang le tš-
we tšibutong maxōdi a hlapa, nnyana xo-
hlapa wa tšwa tšibutong tšila ya
le lehu xa e hlapini.

Mahlakala. Ke xotwetšwa xoba xo-
huelwa. Bare, Mahlakolana o tse-
pe se hlakotšero sehlatšie.

Seripimpi taba ye ara khomotēla khota
marama ye hwa nayo.

Moxoloni. Xa ke moxolo ke moxokompa, mo-
ja tša mošō o ja ka xokella, moxoloni
wa batalala dina le mošitš difete.

Sefara. Mokxadi le semele bana ba xo-

bēlēta mafahla ba alwa, pya mperu
 ngwanešo re tšabe. | Byale ke ōna ma-
 wa a dikxaxara le marēta a ōna. Byale
 ka ōna mawa ana le marēta a ōna
 a bolabola, a bolela dilō ka moka. Byale
 xe ngaka e tšolatšē marapō a yōna
 e rēma kowa le kowa, mafelēlong yane,
 xanetsā, mohlamongwe a xo kutšiša
 dipatsō, xe oile wa didumēla ka
 moka xa tšōna byale ngaka e f-
 umane maatla e tlakwa e fu-
 miša ka maatla, Byale ka morato
 xa mo ba fumane tswetši ya mo-
 tho ka marapō, byale balatšela dihla-
 re tša xo a lafa molwetši. Xe a ka-
 re, a laola molwetši wa fumana
 maō a mane a ditlou a nyatša le
~~le~~ ditšōwene le phiri marakabele
 are, nna ka swala ke swela, ditšō-
 wene tša dula ka le tšangwa le
 ditlou tša furalla molwetši, kemoka
 o tla kwa ngaka ere a wa, a wa-
 šiya motho xae, le dihlane a xofe. Ma-
 rapō a mantši a laola methopo ya
 batho, po ya ditaola ke tšōna ditl-

ou, le ditšwene le phiri. Leha melom-
 o, ba xo butšiša xone a bolwetš: boile bya
 tsela tsena byang, byale wa hlaloša ka
 mokhwa o boileng bya tsena ka ōna,
 ke moke ngaka e thome xo alafa ma-
 thomong, o tla bōna molwetš: a eba ka
 one, byale ke moke o tla khona xo moal-
 a. Byale ka xe ngwana wa tsweleng
 a tsene ke sehlatšō le le tšollō, o se-
 ke wa kitimela xo mofa dihlane tša
 le tšollo, o nyamela dihlane tša xo mo-
 khomolla, ka moxoxo a mofe tša xo tšibela
 le tšollo le sehlatšō o tla bōna a fōla.
 Didupe modirō wa tšōna ke xotiya
 baloi, empa le tšōna dimxaxara di-
 a tiya baloi. Ye motho a huile ba a
 tšwa baya nganeng, xe ba fihlile ng-
 ana pele xa xone e alafe, e swanetš.
 e xo ba dudiša ka meloko ya bōna, m-
 otho ya rumilexo ke khōrō le yēna a
 modudiše xo šele, a bee a bolele le
 xone wena o ditsebe tša kxōši. Byale
 mame batlaba ba tšeba xa batse xone
 re fihlile nganeng. MATHO YO MONGWĒ
 le yo mongwĒ le xe a sa kxōxe matšōno

o swanetšê xo ya a swere matšoko.
 Xe a šetšê a feditšê xoba dudiša ka
 malaô, byale o ba kxopêla matšoko, yo m-
 ongwê le yo mongwê a tšholla matšok-
 o wa xaxwê a fa ngana, ke monka ya
 zloxa ya ya nao ka xae, xe e tšoboya
 e tšholla wa yôna, ke monka mo-
 tho yo mongwê le yo mongwê a ya a
 soba seatleng sa ngana a kxoxa,
 xe ba feletšê, byale wa tšakxoxa a
 boêla ka xae. Byale xe a tšoboya
 o boya a tswere sampôkô le bathš-
 ôba, byale o tšilê tšôma xo ba fumiša
 bôna bare se a foma, xe a dira byale
 a bolêla xore yo ke wa leloko la xore
 yo o tswalane naru ka tšela ya xore
 byale byale, a bolêla le xe ba etšwa
 kxoxong le xore xo phixišana wa le lo-
 ko la xore le wa leloko la xore, fêla wa
 leloko la xore o^hwetšime, bôna ba eme
 bare se a foma, xo fihlela mafelong
 a tswara molaî ka leoto, ka morao
 a motiqa ka sampôkô, a monka olêla
 ke xore a mohlanola, a mmelela
 hîô-tô, ke monka ke ôna molirô wa

sedupe. Le xe o ka naya xaxwê m-
 otho a babya a mafe sehlan, sa
 xaxwê ke xotiya ba loi le mešomo e
 menquê e byale ka xoutswa le
 mešomo e menquê. Dihlako dina
 le ba ba khonato xo bêtla, byale ba ba-
 ntzi ba ya ba rēna xōna, byale ka
 dihlaño tša ditau monna le mosadi
 ke mašeling a mahlan, takadu ele
 tee ke mašeling a mahlan, tša
 matima ke mašeling a mararo le
 seme, le diphala monna le mosadi
 ke mašeling a mahlan. Ke tšona
 ditxaxara tšê disabōnalyo mo no nay-
 e ng. Mankhonyane ba dira ka dip-
 hake, phate e tee yaba e telele, byale
 kowa dihlaKANAYO ba folele ka tsa
 lerala ka hlōtōng ba hlomela m-
 othekwa, byale o hlaramolota byale ka
 samporeng. O swere ke motho o
 swarēla ke mong wa ona fēla.
 Ba o diretšē xolaōle, batho ba tšwel-
 la ba khobakana, bane mankhonyane re-
 batšē motho ya tlato babya ke mo-
 ka wa hlaramolota, wa re ketu ke-

zu, ke tona na morato mothekha o la o tse.
ma hlōrong ya mothe go a tloxocho babya,
bare, a o tiane xobabya a hwa, xe a
tla hwa o bōna se tōbala fase, xe a
tla phela o bōna se dula fase. By-
ale le bōna bala se atiya.

Thoto Thoto ya seatia, metxwa ya
Kalafō Kalafō xe mothe a babya kudu
dingena dilikisa xalafa a sa fōle, b-
yale ba swanetše xo botša ba ba molwet-
ši, xone a nyakele pudi ba ehlabe ba
bōne bolwetši bya m mabyi, byale pele
xa xone ba ehlabe, nqaka e swanet-
še, xo muma dihlang tše dingwe e
hmetše, ka maraxong a pudi
le ka molomong wa yōna, ele xone
ka morato molwetši le yēna o
swanetše xo hmetša. Byale ba e
bolae, mowe bolwetši bonato xōna, ba
bifumana, byale ka masadi a sa
belepe, ba fumana tswalō ya
xaxwē e phothaxane, ba bōna
ka tswalō ya pudi ele ba e
bolailero. Byale ba tšeya tswalō ya
pudi le dinamana tše ba dišeneto ba

dihlakanya le dihlangane. Ke moka batleng
 a setōkxō ba moapela, pele ba mohlaba
 betšhi mahlanga a phethapo menwana
 e medi dinokeng tša xaxwē, byale a
 thōma xo fēla a peya setōkxō a e
 nwa xo fihlēla kwedi e fēla,
 xe a na bōna a sabone kwedi
 matsatši a xaxwē a mafitile, ke
 xore bolwetši bo fōdile, ke moka o
 na lempa. Ke motho a hlabile ke
 madi, ba mohlaba sehlane, pele ba
 hlabēla na lehlakoring ke we madi a
 sa xo swerapo na lona, na morapo ba
 hlabēla na xa lela le hlabilego ke madi,
 xe ele bolwetši e se maloi ke moka
 o fōdile. Bolwetši bya senyalō, ke x-
 ore, ke xe motho a ile a wa, byōna ba
 alafa na tithelō, ba e beša, byale ba-
 re xa nakowa a ilego a nwa bohlo-
 ko ba moxata na yōna, xe bohloko bo
 sa notšwela pele, ba nwa moxata
 dinyalō, ba o beša ba moxata ka ōna
 ke moka bohloko botla lōla. Bolwet-
 ši bya motho^omēls ba alafa motho k-
 a xo a peya setōma, ba xo tša mollō

o moxolo byale ba tšena matšabaye
 ba a beša, yaba ba tšietše meetse
 ka pitšeng le ditšhetla tša mohlap-
 a tšhila, byale xe mafina a sue-
 le, molwetši o batamela khaufi le
 pitša, byale ba mokhompetša ka
 kobō, ba tšopa mafina ka dikabō
 ba fakela ka pitšeng, xo tšōme
 xo tšopa moti, byale ba mokhompe-
 tše, a butšue, le xe aye ke a swa xe
 bana tšaba nayo, ba tšwere kobō ka
 matšeko xone o seke wa khukupulla
 xo fihlela mo ngaka ene xolumile mo
 khukupuleng. Byale otša fumana m-
 mele wa xaxo ka moke o e tšwa
 meetse (kudumela). Byale dinga-
 ka tšā matsatši; a no xa disakšona xo
 a reya motho senkōma, ngaka e ny-
 wê ekile yam ke a reya molwetši
 mo mongwê, a napa a moa petšer-
 ni, oile aye xe aye, wa mokhukup-
 lla a fumana motho a budule
 letšala le o boxa, a wa motho wa
 batho ka moxapo xa matsatši; a
 se manae a hwa. Ditaba tša

704
 xōna dibile tša ya keydsdorp, fēla
 ngana a yaka yaba le molato na xo-
 bane ne ba bantš, ba kileyo a ba
 alafa na yōna tsela e.

Trebō ya se e leyo matla a ditš.

Meina a dihlare. Maime, Moh-
 lapathšila (mosehla) Nyakala (Thoro)
 Mathšilane (mohlaloxadi) Lekōmela
 (keretšē) Moraro (leswane) Thōkane
 Maxolotšiane, Setitš, matherēngwa
 (mothema) Morothomabela, mokunq.
 a pitš, empa sehlarē se sengw-
 ē le se sengwē ne sehlarē, fēla b-
 olo bya tšōna ne ditometš, tšē di-
 ngana ba na sekeng ba dibalela.
 Mahlang ba xobatšaro tšōna ne xore
 o feditšē bongana. Sehlarē se
 bare xo ne mohlapa-thšila le ma-
 thšilane dialafa matxoma a ba-
 tho ba baxolo le ba banyana. *
 Moraro ne sehlarē sa madi,
 ba se xoba xanya le molana ba
 xo hlabēla na sōna. Lekomela le
 mathšidi le mokunqampya ne tša
 xo alafa xe motšo a sabelere.

hezlepêttela ke sehlarane sa xoe-
 afa matôpô. Sebata badimo le
 seno sa kwena dialafa dilešô.
 lebone ke sehlarane sa batsoni le
 xe ona le madimabe, batho ba
 sa xobône, byale o hlapa ka lona.
Tometsana dihlarane Dihlarane tše di
 ntš'i didula de epilwe, tša dila
 ka dikxahla tša tšona, tše ding-
 wê diašilwa, yaba bumpi, ke mo-
 ka ba dihlakanya hlakanya le tše di-
 ngwê le tometsô ya tšona ba di-
 tšela tšebeleng, tše dingwê ba di-
 xa dikka byale ba dišila, le tšona di-
 na le tšebêle ya tšona. Ke xore di-
 hlarane tše ba dulaxo ba diepile, xa
 diatšiši xo bônala kudu lebaka la m-
 elrexa ka xore dihlarane diaolota. Ke
 mošomo wa ngana e ngwê le eng-
 wê, xe a sepela o sepela lekeri,
 mowe a fumanao sehlarane o wa
 êpa, byale byale, matu di a ngaka
 oxa fumana dihlarane ditšetše ka
 mokwa o makatšano, fêla le xa
 xole byale. yêna wa ditšeba ka mo-

ka xa tšona. ke diphoōfōlō tše dinti; dilehelatše ka matuding, tše byale ka, leoku, kwiti, marapō e ditšh-wene, le dihloō tša tšona, le dinōta, le letswete, le diatla tša tšh-ipa, le melengwa, le nonyana e bareto ke tšhsetho, le le bohamedi le me-
 kxopa ya dihlwane le matlobo a dinōta le tše dingwē dieme ka mašimela a tšona. Tšale ka mok-a xa tšona ke dihlane, ba dihla-kanya le medi e e lebanexo, xore ba hlakanya nayō. Dinōta tše dingwē ē diašidiwa ba dira bohloko, ba hla-ka ntše le medi ya dihlane. Ke mo-
 tho a fihla are ngwana waka wa babya ke maka a sa tawe-xnyeta o ditšeya ka bohauri. Tše dingwē ba dixēkēthela yaba ditšhetla, mašalela a ditšhetla ba tlēma se xōkō, tšewe ke tša xo ovela, byale xe a oretše, ba diti-
 la ye e ba dipila ke tšhidi, a a-
 peya se xōkō, byale ba tšhela tšhidi a enwa nayō. Dihlane ba dišile

ka matwala a dihlare, ngaka e ng-
wê le e ngwê e na lelwala la yōna
le we ke la dihlare fêla, le dula
ka mafuni xa motse. Dihlare tše
dihlulare dišitšuse ke, thšidi ya matse,
thšidi ya lerxopō, thšidi ya banna, bo-
hlako, thšidi ya xo beya mmele, thšidi
ya malekō, thšidi ya ditladi, lešwel-
ō, thšidi ya xolome ngwaxa o mo-
wa, ditšidi tša xo xāša pu le thšidi
ya sefakō. Byale dihlare tšena ke tše
dixolo kudu, xe matho a nyaka se sen-
quē sa tšona, ke kxomo, kantle le boh-
lako. Dihlare tšena dina lenxlo ya
tšona, ka modibolokwaxo ka ntse.

Tse dingwê dire xohlabelewa tša ba
tša lewa, tše dingwê ba nozlatša m-
mele fêla, tše dingwê bare xo alafa
ba ditšela ka lenakeng la puoli, bya-
le ba ditsemella molaleng, a e kxa-
olwe ke mona ke phetso ya xaxo.

Tše dirotšaxo malwetš'i le bomadim-
abe. Se we se rotšaxo malwetš'i
ke badimo, xoba ngaka yare ke a kx-
ona xo alafa bolwetš'i bya xore, ele xore

a khone, byale a sinya sebana se
 setelele, ore ke a molaēla a xana, are
 yēna o sa lena xo fihlēla bolwetši bo-
 kola kudu. Mahla ore o ya xa ngana
 e ngwē wankwa are, o diepile, byale
 bolwetši boxatšē, fēla xolankile re tla
 nolikiša xe modimo o nyana xo refa
 o tla ppha, ka xobane modimo xe o
 sawate a na nokwe dixōkxō ditse.
 Tšē ntlo. A wa are ke a likiša
 a bōna modimo o ēma nae, mo-
 tho a fōla. Byale bolwetši bya mo-
 kwana o we o lefa ngana ka khomo,
 Mahlomongwē bolwetši bo ya xola ka
 bana la bālai, ngana e alafa byal
 bōna bošexo ba tla ba alafalla, xe
 matse wa xaxo o sa loka. Fēla
 motho o sele a na seke a tšena,
 ba tšentšiša ke yo mongwē wa
 xa namo xae xaxaxo, byale bolwetši
 bya mafuta o, o swanetšē xo-
 ntšiša setseka wena mong wa
 matse o bitše basadi ba matse
 kamoka le banna ba bōna le e ng-
 akeng, byale xe ngana e na ya ya

104

K34/82

31

tšya yo mongwê wa basadi, byale
 o swanetše xore, xo fihla xae, o ba
 kxobokanye, o babatše xore, le fōdi-
 še motho yo, xo seng byale yowe
 a dirilego taba e, xe motho yo a
 e hwa, o tla hwa nae. A wa ka
 moswana o tla bōna a le kaone,
 ke yōna ka lafele ya ntre. Bom-
 adimabe botliša ke badimo mothong
 ka se ba sebelaelayo, byale motho
 o a sa hlōkōmēle. Kantle le xore
 a phethe seme badimo ba seb-
 elaelayo, bomadimabe boka seme
 bya motloxela. O tlae ke swana
 se saotšwa ka diatleng, byale
 byale, mošomo o mongwê le o mo-
 ngwê a sa xobušetše selō. O sw-
 anetše xo ntšha seme badimo ba
 sebelaelayo o ē o phase ka sōna,
 xōna o tla bōna ditō ka moka di-
 ōka, o swana le batho ba bangwê.
Malwetši a a tšibya le mealafēle
ya ōna. Bolwetši bya sehuba se
 motho a seng xe a xohlōla a tšwa m-
 adi. Dihlane tōa bolwetši byo ke

704

K34182

32

leswafō la thšwene, le sephatwa
le modi wa mokhura. Ba ditlama
yaba serōkhō byale ba seapeya,
pelle xa xone a senwe, ba mahlabē
la thšidi ya banna xo tloxa mahu-
beng xo fihla ka fase xa mokhu-
bu, le ka mokolong xo fihla mangat-
elong a kkeswa le ka fase xa
mahwafa, byale ba thšele thši-
di ya banna ka serōkhong, byale
a nwe ke noka ottafāla.

hengōpe ke xone mokho o swene
ke teng e khwibedu, sehlae eno
ba lekota ~~te~~ le bareng ke lengōpe,
ba šile ba thšele nšete anwa
setala. Maapa, ba moalafa
ka mathšidi le pitilome, ba mo-
hlabēla dihlaa le zheka ba mo-
šihlēla ka thšidi ya pāfēlō, e we
bahlanana ka dihlae tša diphōf-
ōlō ka moka le dilō tša ka nšetšing.
Maakhōma a banna ba alafa
ka thšidi ya banna le dihlae ke
mathšilane yo moxolo, lekēmelo,
mahlapa-thšila. Ba diapera

a fêla a thšela thšidi ya bann.
a. Ke monna a dula a loma
ke mada, sehtare sa ðna ke ma
thšilane fêla, o ênela ka meeting
byale a fêla a eia a enwa.

Byale malwetš; ana a bama ke di-
nare (basadi), xa ngata mosadi
a ka hlalōšitšā monna xone o se-
ke wa rōbala le nna ke a babya,
byale monna a noxanella xo fihlela
mosadi a mafa a sarate, le xōna
o tla matšā xone o seke ware xo bō-
na o babya wa se kenna, nka tla
ka xana ka xone ke xobutšitšē, o podi-
ra ka nhang. Byale ka xe mosadi
a phemile mmara, xo ba oile ke
a bēlēta ngwana a boya le phoko,
xoba mosadi o hwetšē ke monna, mo-
nna wa xaxwē a hwile a xāhlōla.
Tšona dilō tšē we ke oka rōbala
le mosadi pele xa ka lafō o swa-
netšē xo tšena ke ntlēnē, byale bo-
lwetšī byo we bokatše xa xolo. Bošit-
a dingana, le xōna dingana diabe-
uša xo boalafa, kabana la xone mohl-

omong bo tsene ka baka la mosadi wa xaxwê o mafile matšwarêlo, e dišela xore monna a morate. Xoalafiwa xōna boalafiwa ka mahlandana wa mosadi wa xobêlêxa mafahla. Ke odirile ke mong mosadi wa xaxo baalafa, dišita xe o dirile ke mozlabo ka xobane o ka seke wa nyama sehlang xoyêna, fêla xe o ka roma mokxekolo a ya a dumêla xōna baxta xoalafa. Ke mosadi a bōne kxwedi xōna xa ditswenyi, o ka ekalafa ka noši, ka mohlapolōxō wa xaxo wa mathōmo wa mo o e tšwa a mosadi o swanetšê xo o nwa, ke mo ka o ka seke wa baka.

Merjana ya xo xhibêla dilō. Mehlang ya xo xhibêla dilō ke mehlang e mero lo, e we e dulano e fetotšwe. Thšidi ya matse, ba a a le xora, ba êpela mafōrō, mowe diphateng tša mafōrō bahlōmêla thšixinyane, ba e fozlile ka thšidi ya matse. Byale ba tšena mathiba-difate ba o fōtla ba o phexaxanya mafōrong, o mongwê ba o ph-

enaxanya malomong wa saka la di-
 Kxomo, ba nyakêla dithabi tša milô
 tše nne, byale ba dikōkōzêla xo diku-
 luša matse, e nguê ka bohlabatšatti;
 e nguê bo dikêla - tšatti; e nguê ka
 lebaya e nguê ka borwa ba difatli-
 le ka thšidi ya matse. Byale xe ba
 feditše modirō o, ba nyakêla lešukedi
 la noka ekkolo, bahlakanya le thšidi ya
 matse, byale ngana ya laêla mong
 wa matse xone, o tla tsoa bošexo, xe
 dikxoto tša mathōmō dithōma xolla,
 wa xaka matse ka moka o dikulu-
 ka naō, o sa tšwara selō. Ke moka
 xo fedile mong wa matse o lefa ng-
 ana ka Kxomo. Thšireletko ya matse
 xape ke ditladi, o nyakêla mafrika
 a mane a fātla ka thšidi ya di-
 tladi, a êpêla matheko a matse, di-
 thate tše dingue a dithōma eli-
 bakeng tša dintlo, a tše ya lerumō
 a lefātla ka thšidi ya maleko, lōna
 le dula ka ntlong, ere mohla ditladi
 ditale, a tšeya lerumō a lehlaba
 ka ntlong la nyakêla ka kxakala a šu-

704

K34/82

36

pa mowe a bōnato xore lexadima
 lexadima ka matla, o le dira sefa
 panō xe a lefōtla ka thšidi. Dilō
 tšē me kamoka dithšireletšitšē dilō
 kamoka xore tša seke tša tsena mo-
 tseng. Ke moloi a kare o tšilo tsena
 wa tswaneta, byale ba tsota ba
 mahwetša a eme mafōrong ba mola-
 ya. Ke matho a kare, ke sa bōna xore
 matse wa monna yola oatile ka tla-
 di, xe oatile me, o tšare xo fihla a wa
 byale la molaya, le monoto wa xa-
 xue o swanetšwe xo tšeiwa o tla
 dira dihlang tšē dingue.

Thšireletšo ya mmele, o ya
 ngakeng xore, e xobee mmele ka
 thšidi ya xobea mmele. O xohla-
 bēle diēta noko kamoka, a xo sihlēla
 ka makhura a nku xoba a kolobē:

O lefa ngaka ka kamo mowe mošo-
 mong o me. Dihlang tša xoratwa ke
 lešwalō, xe le swalō le na leboxale, m-
 otho yo mongue le yomongue. O tla no-
 xo tata, xa mōxō le makhawa. Mabēlē ba
 xaša ka mošotēlō, xe mošotēlō wa xaxo

K34/82

37*

704

@na le maatla xa xona moloai yo a matla
 xo a fokola mabêla a xaxo. Ke ele
 na ngeng ya diruwa xamô+3 le ts-
 ôna dija kudu mahlatse a tšwa
 xobadimo, xe o phetša ditaētō le di-
 pelaētō tša bōna, e ka ba le mahla-
 tse dilong ka moka, dihlane ditla
 maeletšo.

 704